

Fondateur :
Avedis Alexanian
Հիմնադիր՝
Ավետիս Ալիքսանյան

ՄՇԱԿՈՒԹԱՑԻՆ ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԵՐԿԼԵԶՈՒ ԵՐԿՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ • 48-ՐԴ ՏԱՐԻ • ՆՈՐ ՇԱՐԲ ԹԻՒ 441 – ՇԱԲԱԹ, 16 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 2008

Faisons un rêve

Dans le cadre des élections présidentielles prochaines en Arménie, un sondage effectué en janvier pour le quotidien Aravot auprès de 663 habitants d'Erevan indiquait que 85,2 % des interrogés se rendraient aux urnes, 22,6 % d'entre eux voteraient en faveur de Serge Sargsian, 10,9 % en faveur de Lévon Ter-Petrossian, les sept autres candidats arrivant loin derrière. Si ces données s'avèrent exactes, un deuxième tour paraît inévitable. Apparemment, les candidats souhaitent tous que le scrutin se déroule selon des conditions « normales ». C'est un bon début. Croisons les doigts. Une fois ne sera pas coutume.

L'Arménie serait-elle devenue un parangon de vertu démocratique ?

En effet, à l'heure où nous écrivons ces lignes, aucun incident notable n'aura émaillé la campagne électorale. Pas de morts violentes comme en Azerbaïdjan ni de matraquage de foule comme en Géorgie, encore moins de tergiversations sans fin comme au Liban. Dans une région où les échéances politiques sont souvent inaugurées dans la poudre et le sang, l'Arménie serait-elle devenue un parangon de vertu démocratique ? Tout semble l'indiquer. Ne boudons pas notre plaisir, aussi rare que nouveau.

Chacun des candidats s'est engagé à assainir le climat des affaires du pays, à s'attaquer à la fraude fiscale et à la corruption et à limiter le pouvoir des oligarques. Chacun, bien sûr, évaluera à sa juste mesure la sincérité de telles déclarations. Mais il est clair qu'un changement fort dans ce domaine s'impose de lui-même, tant la mise en coupe réglée du pays par un quarteron de ploutocrates, contrôlant les plus hauts rouages de l'Etat et des affaires, prend aujourd'hui une allure de catastrophe économique, les plus volontaires des investisseurs se heurtant le plus souvent à la rapacité coutumière, et les plus compétents des jeunes n'ayant d'autre issue que d'émigrer pour réussir. Espérons que l'exemple de la Géorgie voisine, où ce problème est largement à l'origine du mécontentement chronique de la population, servira de leçon aux aspirants présidents. Dans une région du monde où le montant des fortunes accumulées sur des comptes à l'étranger est devenu un sport inter-présidentiel, il est

peu probable que les politiques arméniens entrent pour toujours au vestiaire. Mais on peut toujours rêver.

Durant cette campagne, le retour de Lévon Ter-Pétrossian, clou de la campagne, a monopolisé l'attention, monopole que le flegmatique actuel premier ministre a largement compensé en occupant l'espace médiatique dont il a le contrôle. Mais encore faut-il voir là un signe supplémentaire de démocratie, car voilà qu'un outsider, sans grands moyens financiers, sans réseau à sa botte, sans administration pour lui servir de relais, et à la crédibilité largement écorchée, parvient par sa seule présence et par son seul discours à contrebalancer le détenteur du pouvoir, maître des médias et d'une trésorerie dont on peut raisonnablement supposer qu'elle n'est pas négligeable. S'il est peu vraisemblable que David terrasse Goliath, on peut se réjouir au moins qu'un David puisse exister en Arménie.

Une fois le spectacle politique achevé et quoi qu'il fasse, les choses sérieuses rattraperont le candidat élu : la pauvreté permanente, la réhabilitation des zones rurales, le chômage et l'émigration, la santé et le déficit démographique, et surtout la solution à la question du Karabagh. Allons, c'est le début de l'année. Soyons optimistes. Disons que le prochain président remettra le pays à flot tout en en faisant un modèle de démocratie. Faisons un rêve.

Gérard Varoujan Dédéyan ◀

dossier 2

Soumgaït ou l'amnésie internationale

brèves 3

Arménie et diaspora

interview 10

Nicolas Amiache

photographe et réalisateur

portrait 12

Kristapor Kara-Mourza

Le propagandiste de la musique arménienne

ՅԱԿՈՒ ԿՐԻՍՏՈՐԻ

6

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԲԱՐԲԱՆՆԵՐԸ

8

Face à la menace de Bakou qui « envisage toutes les possibilités pour libérer ses territoires si l'Arménie ne renonce pas à sa politique d'occupation », l'armée arménienne se tient prête à riposter de toute sa puissance de feu.

16e anniversaire de l'armée arménienne

Soumgaït ou l'amnésie internationale

A l'heure où, au Dock des Suds à Marseille le 22 mars, la Jeunesse Arménienne de France prépare la 4e édition d'Amnésie Internationale, consacrée à la lutte contre les génocides oubliés, voici que, par son triste 20e anniversaire, le terrifiant pogrom de Soumgaït se rappelle à nous. Terrifiant, parce qu'en ces 27, 28, 29 février 1988, la population arménienne de cette petite ville d'Azerbaïdjan a compris, au prix de centaines de morts, que pour les autorités azéries de ce temps, le mot de « génocide » avait encore un présent, et surtout un futur.

1915 en 1988

Rappelons les faits, car ils doivent l'être. Début 88, les lézardes commencent à apparaître dans le mur de Berlin. L'Empire soviétique vacille. Le 20 février 1988, le Soviet de la région autonome du Haut-Karabagh, sous administration azérie, vote son rattachement à la république soviétique d'Arménie. La réponse des Soviétiques azéris ne tarde pas : le 26 février, des rassemblements avec mots d'ordre racistes sont organisés dans la capitale, Bakou. Le lendemain, des bandes armées convergent vers Soumgaït où vivent près de 20 000 Arméniens. Pendant trois jours, meurtres, viols, pillages vont se solder par des dizaines, voire des centaines de morts.

On n'en saura jamais le chiffre exact. Les preuves des faits recueillis par les autorités n'ont jamais été rendues publiques. Un livre a tenté de recueillir des témoignages des survivants : « La Tragédie de Soumgaït », aux Editions du Seuil, présenté par un long et beau texte de Bernard Kouchner et préfacé par Eléna Bonner. Le récit des témoins est une longue suite de corps brûlés vifs, d'assassinats à coups de barre de fer, ou de têtes fracassées au bord des trottoirs. 1915, soixante-treize ans plus tard, à Soumgaït en Azerbaïdjan. C'était bien là le but de l'opération : faire remonter à la mémoire des Arméniens du Karabagh qu'ils feraient mieux de renoncer à la volonté d'indépendance, sous peine de signer leur deuxième disparition. Dans les mois suivants, le même signal sera envoyé aux Arméniens de Kirovabad et de Bakou. Nettoyage ethnique. Après janvier 1990, il ne restera plus rien de la présence millénaire des Arméniens sur les bords de la Caspienne. Mais il en reste encore au Karabagh et en Arménie. Dans l'esprit des dirigeants azéris, la guerre du Karabagh sera là pour parfaire l'œuvre : en finir une fois pour toutes avec les Arméniens du Caucase. On connaît la suite.

Les caves de l'Histoire

Certes, depuis, les forces de l'oubli se sont mises au travail : d'abord la farce de justice qui a suivi les exactions, l'impuissant cynisme de Gorbatchev balayant l'horreur de

son absence de main, l'indifférence des nations plus attentives à suivre l'effondrement du soviétisme qu'à défendre les peuples dont elles condamnaient l'oppression. Dans l'esprit des Arméniens eux-mêmes, le tremble-

Les victimes de Soumgaït affichées sur les murs.

ment de terre de décembre 1988 a relégué Soumgaït dans les accidents de l'Histoire. L'indépendance qui a suivi a mis sous le boisseau les crimes passés pour mieux rêver à un avenir de liberté et de prospérité. Enfin la guerre du Karabagh ne fera de Soumgaït qu'un préambule à la politique de nettoyage ethnique programmé qu'a toujours revendiquée l'Azerbaïdjan, jusqu'à aujourd'hui. Le pogrom de 1988 est ainsi entré lentement dans les caves de l'Histoire, tout comme sont entrés dans la poussière les morts qu'elle a emportés avec elle.

Alors pourquoi reparler de Soumgaït aujourd'hui et pourquoi en parler encore demain ? Le devoir de mémoire n'est pas seulement une kyrielle de pleurs. Le devoir de mémoire, c'est prendre le passé pour guide quand on marche vers le futur. Se rappeler Soumgaït, c'est se dire encore et toujours qu'un état de paix n'est jamais acquis pour toujours, tant il est vrai que la paix, dans cette région, est toujours l'espace de temps compris entre deux guerres. Se souvenir de Soumgaït, c'est se dire une fois de plus que l'avenir d'un Karabagh arménien sera toujours un combat quotidien tant le rêve-cauchemar de le voir disparaître n'a pas quitté le cerveau des dirigeants azéris. Se remémorer février 1988, c'est se dire que l'avenir du peuple arménien dans le Caucase dépend essentiellement de la volonté des Arméniens eux-mêmes, partout où qu'ils se trouvent.

La revanche de la victoire

A l'heure où, au Dock des Suds à Marseille, la JAF prépare cet immense événement où elle appelle la société civile dans le monde à se réveiller de l'Amnésie Internationale, il serait bon que l'on se réveille aussi de la nôtre. Soumgaït a montré que d'autres 24 avril étaient encore possibles. Il a démontré qu'un génocide ne s'arrête pas tant que les Etats qui l'ont perpétré ne sont pas condamnés et punis. Pour ce qui concerne Soumgaït, non seulement les coupables n'ont été ni condamnés ni punis, mais encore l'Etat qui est supposé prononcer la condamnation et appliquer la peine ne rêve que de l'accomplir une deuxième fois, en plus parfait. Se souvenir de Soumgaït, ce n'est donc pas seulement célébrer la mémoire des morts, c'est aussi garder en mémoire que ceux qui, par ces crimes, ont souhaité la disparition de tout un peuple sont encore là, qu'ils se préparent, qu'ils veillent et qu'ils attendent le moment propice. Se souvenir de Soumgaït, c'est enfin se rappeler que la meilleure réponse à cette entreprise de mort reste l'existence du Karabagh, tant il est vrai que le meilleur démenti à ceux qui veulent votre défaite, c'est encore la victoire.

René Dzagoyan ◀

LE COMITE DE SECOURS POUR LES ORPHELINS ET LES ETUDIANTS

tiendra son Assemblée Générale Ordinaire

Samedi 1er mars 2008

à 14 h30
15, rue Jean-Goujon
75008 Paris

Erevan

**3 vols
par semaine**

au départ de Paris-CDG

www.airfrance.fr

AIR FRANCE KLM Renseignez-vous au 36 54 (0,34 € ttc/mn à partir d'un poste fixe) ou dans votre agence de voyages.

■ Quand la haine traverse les frontières

Erigé en novembre 2007 par la volonté de la communauté arménienne de Cardiff (Pays de Galles), le Mémorial Arménien a été profané le 27 janvier peu avant la tenue de cérémonies devant commémorer la libération des camps de concentration et un hommage au journaliste arménien Hrant Dink.

La Croix arménienne ornant le monument a été brisée à coups de marteau.

■ 16e anniversaire de l'armée arménienne

28 janvier 2008, 16e anniversaire de l'armée arménienne. Ils étaient tous là les dirigeants de l'Arménie pour s'incliner devant le monument aux victimes de la guerre du Karabagh et déposer des fleurs sur la tombe de l'ancien Premier ministre Vazgen Sargsian. Occasion pour le ministre de la Défense, **Mikhaïl Haroutiounian**, de rappeler que l'armée arménienne est devenue la plus apte au combat de la région et stigmatiser ceux qui plaident pour une armée professionnelle, ajoutant que « l'Arménie qui a une frontière de 1300 km avec l'Azerbaïdjan ne peut se permettre de réduire ses forces armées sans mettre en péril sa sécurité ».

■ Encore une cession d'actifs

La banque russe Gazprombank a acheté 80,09 % des parts d'**Areximbank**, l'une des plus grandes banques arméniennes, et mène des négociations avec la banque autrichienne Raiffeisen International pour acquérir le reste. La banque prendra le nom de **Gazprombank** d'Arménie, a ajouté la vice-présidente de Gazprombank, **Olga Kazanskaïa** et devrait financer des projets énergétiques en Arménie

avec ArmRosGazprom, une compagnie russo-arménienne qui contrôle des gazoducs approvisionnant l'Arménie en gaz russe. Les secteurs énergétiques et des télécommunications sont déjà passés dans les mains russes. Serait-ce au tour des banques ? Et jusqu'où ?

■ Résidence pour enseignants

Un complexe résidentiel pour le personnel enseignant de l'Université d'Etat d'Erevan sera construit et aménagé d'ici 2010. Il aura neuf étages sur 10.350 m² de surface. Une deuxième étape prévoit la construction de logements pour 136 familles.

Le président de l'Association des Diplômés de l'Université, **Arsen Karamyan**, a annoncé qu'il a déjà reçu 150 demandes et indiqué que le coût des logements sera inférieur de 50 % au prix du marché – 170 000 drams (environ

375 €) le m². Pour information, le prix moyen du marché pour les appartements était de 280 000 drams (environ 600 €) en novembre 2007.

■ Programme écologique en Arménie

Un programme va être lancé pour transformer en parc national la région entourant le lac Arpi et la rivière Akhourian, situés dans les montagnes d'Ashotsk aux confins des frontières de la Turquie et de la Géorgie. Il sera financé par une banque allemande et le Fonds mondial pour la nature, le WWF, pour un montant de 2,2 millions d'euros. Les travaux dureront trois ans. Le lac Arpi, alimenté par plusieurs petites rivières, contient des variétés de plantes très rares et son classement en réserve va permettre de protéger l'écosystème et les espèces menacées.

■ Campagne électorale

S'il est élu président, Serge Sargsian s'engage à bâtir une Arménie nouvelle avec de meilleures conditions de vie, notam-

Serge Sargsian à la rencontre d'électeurs

ment la hausse des salaires et des pensions de retraite. « Je propose de construire un pays où les jeunes auront les moyens de se développer et où les personnes âgées seront protégées et sécurisées », a-t-il dit. Il pense éliminer la pauvreté avec un Etat fort et juste. A ses yeux, les conditions sont réunies pour bâtir une Arménie prospère, doubler les salaires, doubler le budget de l'Etat d'ici 2012 et amener le PIB (Produit Intérieur Brut) par habitant à 7000 dollars US.

Serge Sargsian a déclaré que lorsqu'il était ministre de la Sécurité nationale, de nombreux responsables au gouvernement ont été jugés et condamnés à diverses peines de prison pour abus de pouvoir. Il promet de réprimer la corruption et poursuivre la lutte pour la justice.

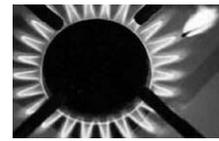
■ Agir plutôt que discourir

Telle est la devise, pourrait-on dire, du Chef d'Etat-major général des Forces armées de la République d'Arménie, le lieutenant-colonel **Seyran Ohanyan**, qui tient compte des déclarations guerrières des Azéris et recommande de ne pas sous-estimer leur potentiel militaire. « Contrairement à eux, plutôt que de discourir et menacer, nous travaillons à renforcer notre armée par des exercices permanents, des réformes, et veillons à l'amélioration de l'efficacité de notre armée » a-t-il déclaré lors du Conseil scientifique de l'Université d'Etat d'Erevan.

■ Hausse de la consommation de gaz

À la fin de 2007, 6250 entreprises consumaient du gaz en Arménie contre 4838 en 2006.

Au cours de ces dernières années, une tendance à l'augmentation de la consommation de cette énergie a été enregistrée. Parmi les plus gros consommateurs, Erevan Heat Station, Hrasdan Thermal Power Plant Co. Ltd, Nairit Plant, Ararat Ciment et Mikacement. Selon le service de presse de ArmRosgasprom, les importations de gaz ont augmenté de 19,7 % et les ventes ont progressé de 17,9. Dans la population, la consommation de gaz s'est accrue de 32,5 %. Créée en 1997, ArmRosgasprom jouit du monopole de l'approvisionnement et de la distribution du gaz naturel russe sur le marché intérieur de l'Arménie. La société a été créée en 1997.

■ Emulation commerciale

En vue de créer une saine émulation commerciale, la municipalité d'Erevan a décidé d'organiser un concours de la meilleure décoration des magasins. Cinquante enseignes ont déjà apporté leur participation et les lauréats ont été nommés, parmi lesquels le supermarché très connu des touristes, Yeritsyan & Fils. Au vu du succès de cette initiative, la municipalité a annoncé que ce concours aura lieu tous les ans.

CAREME 2008

Veillées de prière (Hskoume) à 17 h30

Mercredi 20 février

Eglise arménienne St Sahak – St Mesrop

A St Jérôme

Homélie par R.P. Vartavar Kasparian

Vendredi 22 février

Eglise arménienne St Garabed

A Camp. Freize

Homélie par R.P. Sarkis Taschdjian

Mercredi 27 février

Eglise arménienne St Kevork

A St Loup

Homélie par R.P. Garnik Karapetyan

Vendredi 29 février

Eglise arménienne St Hagop

Boulevard Oddo

Homélie par R.P. Chahan Dédéyan

Benard & Daugert

PEINTURE ET DÉCOR

RESTAURATION DE TABLEAUX, PATINES,
TROMPE-L'ŒIL, ORNEMENTATION, FRESQUES,
DORURE À LA FEUILLE, IMITATION BOIS ET MARBRE,
ENDUITS DÉCORATIFS...

37, rue Etienne-Dolet 94140 Alfortville
Tél. 01 49 77 41 55 – Fax 01 49 77 41 50
www.benard.daugert.com

Communauté chypriote

Vendredi 25 janvier, la Maison de la Grèce à Paris, accueillait l'eurodéputé allemand **Reimer Bøge** afin de débattre du problème chypriote. En présence des ambassadeurs de Chypre et de Grèce à Paris, dans une salle comble, les communautés grecque, chypriote et arménienne avaient répondu à cette invitation et très vite régnait une chaleureuse atmosphère méditerranéenne. La soirée débuta au-delà de l'heure prévue animée par le président de la communauté chypriote de France, Monsieur **Evagoras Mavrommatis** qui dut à plusieurs reprises hausser le ton pour calmer les ardeurs de certains auditeurs. D'emblée, dans un français très correct, Monsieur Bøge livra, assez longuement, quelques réflexions personnelles portant sur le rôle essentiel que joue et doit continuer de jouer l'Union européenne sur des principes nettement définis : dialogue, tolérance, respect de la légalité. Evoquant ses deux voyages à Chypre, il témoigna des profanations et destructions de monuments chrétiens (environ 250) : églises, monastères, et même d'un cimetière juif, commises par les envahisseurs turcs depuis l'invasion de l'île en 1974. Sacrilèges visant à rayer toute trace de la présence des diverses communautés ayant vécu sur le territoire de Chypre-Nord : chypriote, grecque, arménienne, juive. Les réactions épidermiques du public en disaient long sur l'émotion de cette petite communauté extrêmement sensible à la

MM. Evagoras Mavrommatis et Reimer Bøge

situation critique de leur pays. Au fil de la soirée, les prises de parole s'accéléraient, chacune, chacun voulant exprimer sa légitime indignation, sa colère face à l'incapacité de l'Union européenne à s'imposer, cherchant plutôt à ménager une Turquie qui n'a que faire de ces protestations. Au nom des communautés arméniennes, les prestations d'Alexis Govcyian, président réélu du CCAF et président de l'UGAB-Europe ainsi que d'Antoine Bagdikian, président des Anciens combattants arméniens, vigoureusement applaudis, soulignèrent avant tout les liens d'amitié unissant depuis toujours Arméniens et Chypriotes, frères d'infortune de l'histoire, mais formidablement solidaires.

Gérard Varoujan Dédéyan ◀

Communiqué du Comité du Monument Manouchian Vaulx-en-Velin

La commémoration du 64e anniversaire
de l'assassinat des 23 partisans FTP-MOI
du Groupe Manouchian
sera célébrée

le samedi 23 février 2008 à 10 h30,

square Manouchian, à l'angle des avenues Salengro
et Garibaldi à Vaulx-en-Velin

COMMUNAUTE

Rencontre de la communauté arménienne avec les élus de la région Rhône-Alpes à Lyon

Lundi 28 janvier 2008, et pour la première fois, un dîner sous la présidence d'honneur de M. **Michel Mercier**, Président du Conseil Général du Rhône, était organisé par le CCAF-Région Centre France réunissant plus de 150 convives accueillis par des airs traditionnels arméniens.

Cette initiative visait plusieurs objectifs :

– mobiliser la communauté arménienne ;

– rencontrer les élus de la Région Rhône-Alpes, et en particulier les sénateurs, dans la perspective du vote par le Sénat de la loi pénalisant

la négation du génocide des Arméniens ;

– honorer les élus ayant accepté de faire édifier un mémorial du génocide de 1915 dans leur ville, ou s'étant engagé sur le plan législatif pour la reconnaissance de la vérité historique du premier génocide du XXe siècle.

Les différentes interventions ont permis de rappeler la parfaite intégration des Arméniens dans la société française, leurs contributions tant au plan économique que culturel, l'ancienneté des relations franco-arméniennes, les nombreux projets de coopération en direction de

l'Arménie sans oublier la mobilisation et toute la vigilance nécessaire des politiques français et de la communauté arménienne face à un Etat turc négationniste.

Tard dans la soirée, les invités se séparèrent, tous exprimant le souhait de réitérer ce genre de rencontre direct avec les responsables politiques locaux et régionaux.

Rappelons que le Mémorial Lyonnais du Génocide des Arméniens a été de nouveau profané le premier week-end de février 2008.

Arthur Dédérian ◀

Le rendez-vous annuel du CCAF Marseille-Provence

Le 30 janvier 2008, dans les salons du Nautica à Marseille, le CCAF Marseille-Provence organisait la troisième édition de son dîner annuel. Période électorale oblige, le maire **Jean-Claude Gaudin** et le président du Conseil Général, **Jean-Noël Guérini**, tous deux candidats à la municipalité, étaient présents. Le président du Conseil Régional, quant à lui, s'était fait représenter par son vice-président, **Patrick Menucci**. Du côté arménien, la République était représentée par S. E. **Nalbandian**, l'Eglise Apostolique par **Monseigneur Norvan Zakarian**, l'Eglise Catholique par **Monseigneur Tertsakian** et l'Eglise Protestante par le pasteur **René Léonian**. Tous les représentants de la société civile de la région étaient présents. Les invités d'honneur de ce troisième dîner étaient **Mme et M. Hobson**, pasteur de la cathédrale américaine de Paris, pour leur action en Arménie et aux Etats-Unis en faveur de la reconnaissance du génocide arménien.

Hormis la présentation des deux invités d'honneur, le clou de la soirée fut évidemment les interventions très attendues des deux candidats à la Mairie et du président du CCAF, **Pascal Chamassian**. Ce dernier, dans un discours résumant toutes les avancées et toutes les attentes de la communauté arménienne, a défini en fait le programme d'action de l'année qui vient. A sa suite, l'ambassadeur d'Arménie a marqué son souhait de voir se constituer un CCAF national. Enfin, dans un discours frappé de son style inimitable, Jean-Claude Gaudin a rappelé son action en Arménie en collaboration avec Didier Parakian, président de la Chambre de Commerce Franco-Arménienne et candidat à ses côtés dans les 11e et 12e arrondissements, tout en notant au passage que Pascal Chamassian était candidat dans le même secteur aux côtés de Jean-Noël Guérini. Ce dernier, tout dans la sobriété, a fort élégamment évité les thèmes de la concurrence de l'aide humanitaire à l'Arménie tout en soulignant son engagement pour le vote de la loi sur la pénalisation de la négation du génocide arménien.

Rivaux sur l'avenir de l'Amérique, et complices sur le génocide arménien ?

En campagne pour la présidentielle 2008 aux Etats-Unis, les deux candidats démocrates **Hillary** et **Obama** se sont

prononcés pour sa reconnaissance... comme tous leurs prédécesseurs. Juré, craché ! Et pourquoi devrait-on les croire davantage. De son côté, le républicain **McCain** a nettement annoncé la couleur en se disant ouvertement hostile à cette idée.

Nous ne saurions que trop recommander à la communauté arménienne des Etats-Unis de ne pas s'emballer en cédant aux promesses sans lendemain auxquelles nous ont habitués de tout temps les candidats à la Maison Blanche.

Grossiste en bijouterie

Dwador

variété unique de modèles en plaqué or 3 µ
argent 925 - fantaisie dorée à l'or fin
en métal rhodié

Un partenaire fiable
en plein cœur de Paris
dont l'expérience a été éprouvée
auprès des clients
exigeants et fidèles

Dwador
187, rue du Temple
75003 Paris
Du lundi au vendredi
10h-18h
Tél. et fax 01 40 27 88 23

Հիմնադիր՝
Աւետիս ԱԼԻԲՍԱՆԵԱՆ

ԲՈԼՈՐՍ՝ ՄԻԱՍԻՆ

Մեր սփիւռքահայ առօրեային մէջ ազգային արժէքներու եւ աւանդոյթներու նկատմամբ ցուցաբերուող անտարբերութիւնը լայնածաւալ եւ վտանգաւոր տարողութիւն սկսած է ստանալ: Արեւմուտքէն թէ արեւելքէն թափանցող անդիմազիծ մշակոյթին դէմ մեր համեստ յենակէտերը գործի լծելով հանդերձ, անտարբերութիւնը եւ անհոգութիւնը մեզ անձնատուութեան կ'առաջնորդեն: Ցաւ ու մտահոգութիւն պատճառող երեւոյթ մը կը պարզուի մեր շուրջ: Քիչեր կը յանդուրձեն այս իրողութեան մասին բարձրաձայն արտայայտուիլ: Մեծամասնութիւնը մատի ետեւ պահուած արտասովոր ոչինչ կը տեսնէ...: Ինչպիսի՞ք քայլերով Հնարաւոր պիտի ըլլայ առաջը առնել այս կացութեան: Ազգային արժէքներն ու հայկական դիմագիծը խաթարող վերոյիշեալ երեւոյթներուն դէմ:

Դժբախտաբար, կեանքի նորօրեայ պայմանները տեղայնական որոշակի պայմաններ թելադրած են սփիւռքի գրեթէ բոլոր ոստաններուն մէջ: Արհեստագիտական ժամանակակից նորարարութիւնը ամբողջութեամբ յեղաշրջած է կեանքի նըկատմամբ ամէն հասկացութիւն եւ ըմբռնում: Գիտութեան եւ արագութեան դարը դաժան հարւած տուած է համամարդկային բարոյական չափանիշներուն՝ անհատին գաղափարական ու հոգեմտաւոր հարստութիւններուն: Ո՛ւր կը գտնուի փրկութեան ուղին: Որո՞ւն այսպէս: Որո՞նք են այս համայնակուլ իրավիճակին պատճառները: Եւ անգամ մը եւս՝ ո՞ւր է փրկութեան ուղին:

Ընտանի՞քը այսպէս: Մնողքի գիտակցութիւնը բաւարար պատճա՞ռ է զինք այսպէս: Աստուծոյ սերունդներ ապակողմնորոշելու կամ ազգային ինքնութենէն դատարկելու մէջ, թէական է: Եկեղեցի՞ն մեղադրել, կ'ընդունինք, որ հայ եկեղեցին վերակառուցման կարօտն ունի: Հոգեւոր սնունդի, հաւատքի ամրոց դառնալու կողքին, հայ եկեղեցին նոր խօսք ունի փոխանցելիք գանգուածին: Հայ եկեղեցին իր ժողովուրդին հետ է, բայց ո՛չ ժողովուրդին մէջ: Ժամանակն է, որ հայ եկեղեցին դուրս գայ իր պատերէն ու «ժողովրդականայ»՝ աւելի հաղորդակից դառնալով ժողովուրդին առօրեային: Քաղաքական կուսակցութիւնները, իրենց աշխատանքային, կազմակերպչական մարտավարութիւնը վերատեսութեան ենթարկելու անհրաժեշտութիւնը ունին: Հայ ազգային կեանքը արմատական յեղաշրջման անհրաժեշտութիւնը ունի: Մեր ազգային ցաւերը դարձանելու միակ խթանը ազգային հաւաքական մտածողութիւնը կրնայ ըլլալ: Հաւաքական մտածողութիւնը կը դառնայ իրականութեան՝ եթէ գործնապէս նեցուկ կանգնինք իրարու: Եթէ բոլորս միասնաբար հաւաքական գործին նուիրուինք: Եթէ բոլորս աշխատանքային ընդհանուր յայտարարի մը նուիրեալները դառնանք: **Օ.Վ**

Հայաստանի Հանրապետութեան արտաքին գործոց նախարար Վարդան Ոսկանեան անցնող տարուան հաշուետուութիւնը կատարելով յայտարարած է, որ ինք անձամբ գոհ է 2007-ի գործունէութեան արդիւնքէն:

Ըստ նախարարին, 2007-ը Հայաստանի համար կարեւոր հանդիսացած է որպէս կայուն զարգացման, տնտեսական յառաջդիմութեան եւ ժողովրդավարութեան ամրապնդման տարի: Ակրնայտ է շօշափելի յառաջնադարձը՝ երկրի ապահովութեան ամրապնդման, երկրի զարգացման համար անհրաժեշտ արտաքին բարենպաստ պայմաններու եւ երաշխիքի ապահովման, համաշխարհային եւ տարածաշրջանային գործընթացներուն մէջ աշխոյժ միջազգային մասնակցութեան խորացման տեսանկիւնէն:

Շարունակելով իրականացնել փոխըմբռնման սկզբունքի վրայ հիմնուած արտաքին քաղաքականութիւնը, հաշուի առնելով տարածաշրջանին առնչուած պետութիւններու հետաքրքրութիւնները եւ միջազգային զարգացումները՝ Հայաստան հետեւողականօրէն հետամուտ եղած է իր շահերը պաշտպանելուն:

«Ցաջողութեամբ լուծած ենք երկրի տնտեսութեան զարգացման եւ տնտեսական ապահովութեան հարցերուն մէջ մեր առջեւ դրուած խնդիրները, զարգացած են խորացած են տնտեսական փոխ շահաւէտ կապերը գանազան երկիրներու եւ միջազգային կառույցներու հետ: Հայաստան մասնակից է երկարաժամկէտ հեռանկարային տնտեսական ծրագիրներու մէջ, աւելցած են օտար ներդրումները տնտեսութեան մէջ, աշխատանք կատարուած է հաղորդակցութեան ուղիներու եւ ուժանիւթի ոլորտի անխափան գործարկման ու այլազանացման նպատակով՝ արտաքին համաձայնութիւններու ձեռքբերման ուղղութեամբ» ըսած է նախարարը:

Ոստիւյով Արցախի հարցով բանակցութիւններուն մասին, Վ. Ոսկանեան նշած է, որ որոշ սկզբունքային հարցերու շուրջ տարակարծութիւնները տակաւին չեն յաղթահարուած: Աւելցնելով, որ համանախագահներու կողմէ ներկայացուած հիմնական սկզբունքներու փաստաթուղթը լուրջ հրնարաւորութիւն կը ստեղծէ խնդրին խաղաղ կարգաւորման համար, յուսալով որ ատրպէյձանական կողմը քաղաքական կամք կը դրսևորէ, հանդէս կու գայ շինարար դիրքով եւ հնարաւոր կ'ըլլայ համաձայնութեան հասնիլ հիմնական սկզբունքներու շուրջ:

ՎԱՐԴԱՆ ՈՍԿԱՆԵԱՆ ԳՈՀ Է 2007-Ի ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹԵՆԷՆ

Այս առնչութեամբ նախարարութեան հրապարակած ամփոփ տեղեկագրին մէջ ըսուած է. «Հայաստանը հաւատարիմ է մնացել իր որդեգրած սկզբունքներին, այն է՝ խնդրի կարգաւորման հիմքը Լեռնային Ղարաբաղի ժողովրդի ինքնորոշման իրաւունքի ամրագրումն է եւ դրա փաստաթղթային ամրագրումը հնարաւոր կը դարձնի սկսելու խնդրի կարգաւորումը, այդ թուում նաեւ՝ հակամարտութեան հետեւանքների վերացումը:

Չնայած բանակցութիւնները շարունակելու Ատրպէյձանի յանձնառուութիւններին, 2007 թուականի ընթացքում Ատրպէյձանը շարունակել է Լեռնային Ղարաբաղի խնդիրը այլ միջազգային կառույցներ տեղափոխելու իր ջանքերը, ռազմատենչ եւ բանակցութիւնների ոգուն հակասող յայտարարութիւնները, հակահայկական անսանձ քարոզչութիւնը երկրի ներսում, ինչպէս նաեւ խոչընդոտներ է յարուցել տարածաշրջանում միջազգային կազմակերպութիւնների ներկայացուցիչների աշխատանքներին:

Հայաստանը ոչ միայն հակադարձել է, այլեւ՝ կարողացել է ամրապնդել Լեռնային Ղարաբաղի ժողովրդի ինքնորոշման իրաւունքը միջազգային ասպարէզում»:

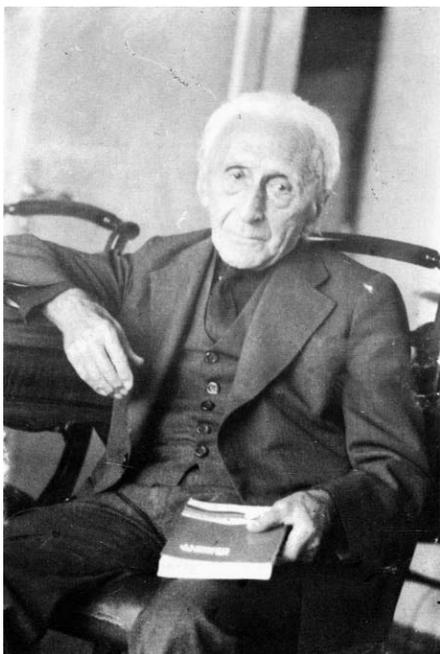
Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններու մասին նախարարը յայտարարած է, որ տարին փոփոխութիւն չէ արձանագրած:

Տեղեկագրի Հայաստան-Սփիւռք բաժնին մէջ ըսուած է. «Հաշուետու տարում շարունակուել են աշխատանքներն՝ ուղղուած Հայաստան-Սփիւռք յարաբերութիւններում ձեռք բերուած նուաճումների ամրապնդմանը», ապա նշուած են այս բնագաւառին մէջ կատարուած աշխատանքները:

Հայաստանի արտաքին գործոց նախարարին գոհունակութիւն պատճառող կէտեր՝ անտարակոյս կան, բայց, մանաւանդ տնտեսական եւ ժողովրդավարական ամրապնդման վերաբերող յայտարարութիւնները, որոնք ինքնին ուրիշ նախարարութիւններու գործունէութեան սահմաններուն մէջ կ'իյնան, քիչ մը չափէն աւելի, իշխանութեան վրայ գտնուող քաղաքական գործիչի ինքնագոհ եւ քարոզչական ոճն ու բոյրը ունին:

ՄԵԾ ՊԱՀՔ 2008
ՀԱՐԱԻԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ՀՍԿՈՒՄԻ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ԺԱՄԸ 17.30-ԻՆ

Զորեշարքի, Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ եկեղեցի 20 Փետրուար (Մէն Ժէրոմ)	Ուրբաթ, Ս. Կարապետ եկեղեցի 22 Փետրուար (Քամբ. Ֆրէզ)
Զորեշարքի, Ս. Գէորգ եկեղեցի 27 Փետրուար (Մէն Լու)	Ուրբաթ, Ս. Յակոբ եկեղեցի 29 Փետրուար (Պլ. Օտտո)

ՄԱՀՈՒԱՆ 30-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ԱՌԹԻԻ ՅԱԿՈՒ ՄՆՋՈՒՐԻ (1886-1978)

Եակին Պոլիս եկած եմ կոկորդի նշագեղձի դարմանումի մը համար: Պատերազմը սկսաւ, ամէնը կորսնցուցի ու հոտ մնացի: Գիւղը, արօրով, բահով, բրիչով աշխատած եմ: Ամէն գիւղացիէն մէկը ըլլալով, ոչ աղա եղած եմ, ոչ ալ ձեռնափայտը ձեռքը ման եկող գիւղացի մտաւորական մը: Պոլիս փութերու մէջ աշխատած եմ, կամ ստորադաս պաշտօնեայ մը, գործակատար մը եղած եմ: Իմ բոլոր յղացումներս գիւղէն եւ Պոլիս իմ շրջապատէս անմիջական տպաւորութիւններս են: Իմ գիւղըս, իմ կենսագրութիւնս է: Ամէն պատմածիս, ամէն տեսածիս մէջ ես կամ, եղած եմ, հետը եղած եմ: Իմ նախորդներս՝ Սրուանձտեանցէն սկսելով, Թլկատինցիին, Զարգարեանը, Հրանդը, Գեղամը, Համաստեղը քիչ տուած են. ես իմիններս աւելցուցի: Անոնք հայը տուին, ես քիւրտը, ղզլաչաչն ալ տուի: Պոլիսն ալ կու տամ, բայց մէկ քառորդը չի բռներ գործիս մէջ»:

Ինչպէս կը հետեւի իր իսկ պատմածներէն, Մնձուրի, Համաստեղին պէս, կեանքի կը կոչէ մեռած գաւառը: Իր գիւղը՝ Արմտան, հեղինակի հոգիին մէջ կ'ապրի տարօրինակ կենդանութեամբ մը: Առհասարակ մեզի կը պատմէ պարզ ու խոնարհ մարդոց կեանքը:

Մնձուրիի գաւառական աշխարհին մէջ բնութիւնը խիստ է, ժլատ. մարդիկ ստիպուած են ծանր աշխատանք կատարելու: Կիները իրենց չարքաշուեամբ՝ ետ չեն մնար այլ մարդոցմէ: Գիւղացիք հողին կը զոհեն իրենց ամբողջ ուժը, հաճոյքն ու կեանքը:

Մնձուրի երբ կը ներկայացնէ զանոնք, կեանքին եւ մարդոց հանդէպ դիրք չի բռներ: Առարկայական ու չեզոք կեցուածքով կը նկարագրէ ինչպէս չարքաշ ու խոնարհ շինականը, նոյնպէս եւ անխիղճ վախառուն եւ աւազակը: Իր պատմութեանը հերոսները ծայրայեղ զրկանքներու մէջ կը տառապին՝ առանց զանգատի, առանց ընդվզումի, եւ կը հրճուին սովորական դիպուածներու առջեւ, պզտիկ հաճոյքներու համար:

Մնձուրի պատմելու աստուածատուր շնորհք ունի: Գիտէ իրականութիւնը վերականգնանացնել հարազատ գոյներով եւ միամտութեան հասնող պարզութեամբ մը: Կը գրէ կարծես առանց ձիգի եւ արուեստի մտահոգութեան: Այս գեղըղկ պարզութիւնն իսկ կը դառնայ Մնձուրիի արուեստը:

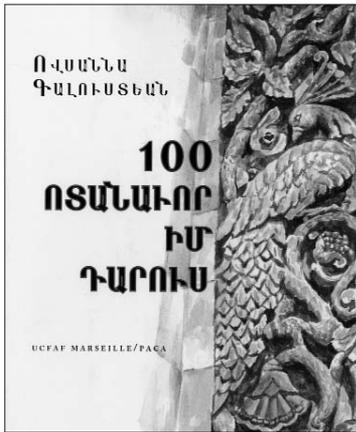
Լեզուն անսեթեթեթ է, պատկերաւոր եւ համեմուտ գաւառական ոճերով ու բառերով:

Թէ՛ իր լեզուով եւ թէ՛ պատմելու ձեւով ինքնատիպ հեղինակի տաղանդին հիմնական գիծերը կը կազմեն անմիջականութիւնը, պարզութիւնն ու հարազատութիւնը:

Պատրաստեց՝ ՍՈՒՐԷՆ ՇԵՐԻՔ

ԿԱՐԴԱՅԷԸ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՅԷԸ
«ԱՇԽԱՐՀ»
Հայ թերթը
Հայ տունին բարեկամն է

«100 ՈՏԱՆԱՒՈՐ ԻՄ ԴԱՐՈՒՄ» (*)

Պոլսից 120 քլմ. հեռու գտնուող մի փոքրիկ քաղաքի մէջ ծնուեց Ովսաննա Գալուստեանը:

Ատաբազար: Այդ անունը իր կեանքի շարունակական թելն է եղել, որն էլ տուել է մեծ ուժ ստեղծագործելու: Նա իր հոգու լուսաւոր կէտում է պահում այն, որին երբեք չի դաշի մուծը:

100 տարի: Տխրութեան, վերապրումի, երջանկութեան տարիներ: Նա ոչինչ չմոռացաւ. ապրեց եւ կարողացաւ պայքարել գալիք օրուայ, տարուայ, դարի համար: Նրա ոտանաւորները լի են կարօտի պողովուրդներով: Այո՛, պողովուրդներով, որովհետեւ կարօտը այլապէս չէր էլ կարող լինել, պէտք է գոռաս, որպէսզի ազատուես ցաւերից: Արդէն 100 տարի իր սէրն է բաժանում Ովսաննան: Կենդանուրը իր անցած ճանապարհն է, իսկ հոգին մանուկ է, խենթ է, ստեղծագործող: Ամէն մի ոտանաւորը մէկ օրուայ, մէկ տարուայ, մէկ հանդիպումի, մէկ ակնթարթի պատմութիւն է: Պատմութիւն, որ իր յոյզերի միջով մաքրագործում է ե՛ւ իրեն, եւ իր ժողովրդին: Աստուածամայր, սրբամայր: Որքան դիպուկ է նկատել Ռոպէրթ Կէտիկեանը, ինչպէս կարողացել է թափանցել նրա փակուած աշխարհը եւ գտնել գաղտնիքը 100 տարիների:

Ապրիլ շատ երկար, սիրելի Ովսաննա մայրիկ, քանզի քեզ նման մարդկանցով ենք մենք, այս օտար ափերում ՀԱՅ մնում: Եւ ամէն մի վայրկեան, դրոշմի թղթին, որ չպակասի մեր հոգեւոր սնունդը:

Բարի տարեդարձ Սրբամայր,
Բարի ծնունդ «100 ոտանաւոր իմ դարուս»ին:
Գ.Ա.Յ – ՇԱՀ

* Ովսաննա Գալուստեան, հրատարակութիւն՝ Ֆրանսահայ Մշակութային Միութիւն, Մարտիկոյ յոթան, 2007:

ՖՈՒԹՊՈՒԼԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱԶՄԻՆ ՆՈՐ ՄԱՐԶԻԶԸ

Դանիացի Իան Պորկէ Փոլսէն Հայաստանի ֆութպոլի ազգային խումբին գլխաւոր մարզիչ նշանակուած է եւ պայմանագիր ստորագրած մինչեւ 2010:

Փոլսէն կը յուսայ, որ պիտի յաջողի Հայկական ֆութպոլի մակարդակը բարձրացնել: Ան, բացի ազգային խումբը մարզելէ, պիտի զբաղի նաեւ երիտասարդ մարզիչներու համար դասընթացների կազմակերպելու աշխատանքով:

Հայ գրականութեան մէջ, գիւղագրութեան մեծ վարպետ Յակոբ Մնձուրի ծնած է 1886-ին, Երզրնկայի Արմտան գիւղը, Մնձուրի լեռներու դիմացը: Պատանի հասակէն մեկնած է Պոլիս՝ ուսանելու: Հետեւած է ամերիկեան Բոպէրթ Քոլէճի դասընթացներուն, առանց սակայն աւարտելու զանոնք: Վերադարձած է իր գիւղը՝ Արմտան եւ վարած ուսուցչական պաշտօն, միեւնոյն ատեն կատարելով գիւղական աշխատանքները: Մեծ Եղեռնէն վերապրող մը ըլլալով, Պոլսոյ մէջ իր ապրուստը շահած է գործաւորի ծանր աշխատանքներով՝ իբրեւ փոսպան:

Լոսկեաց եւ համեստ, իր գիւղին կարօտով ապրած է Պոլսոյ մէջ, որուն ամայացած շրջանակը խորթ էր այլեւս իր հոգիին:

Մնձուրի գրած է բաւական մեծ թիւով պատմութիւններ, թերթերու մէջ ցրուած: 1900-էն ի վեր գրածները եթէ հաւաքուին, կրնան 5-6 հատոր լեցնել: Եօթնասուն տարիքը թեւակոխելէն ետքն է, որ Մնձուրի առիթ ունեցաւ լոյս ընծայելու պատմութիւններու երկու հատորներ՝ Պոլսոյ մէջ:

- 1.- «Կապոյտ Լոյս», (1958),
- 2.- «Արմտան», (1966):

Ինչպէս նաեւ «Նազար»ը (Թատերգութիւն), 1929, «Հայրենիք» ամսագրի մէջ լոյս տեսած:

Պոլսահայութեան ջանքերով նախաձեռնուեցաւ Մնձուրիի ամբողջական գործերու հրատարակութեան: 1975-ին լոյս տեսաւ առաջին հատորը՝ «Կոռնկ ուստի կու գաս» խորագրով: Իր գրական յատկանիչներու մասին տեսնենք թէ ինչե՞ր կը գրէ Մնձուրի իր ինքնակենսագրութեան մէջ:

«Ես վկայագիր չեմ, վէպ չեմ գրած, վիպակ մը գրած, հրատարակած եմ 1931-ին՝ «Երկրորդ ամուսնութիւնը» (86 էջ), նիւթը Թոյլատրելի էր վէպի մը, նոյնիսկ մեծ վէպի «roman fleuve»ի մը, ինչպէս Ֆրանսացիները կ'ըսեն, բայց չէի ըրած, աւելի ձիւղը չէի համարձակած, կարճին, դիւրինին փախչելով:

Ես պատմութեան գրող մըն եմ, 196 պատմութեան գրած եմ, որոնցմէ 100 հատ մը երկու հատորով տուած եմ: Գիրք չեղած դեռ կան 96 հատ մը: Ինչպէս միւսները, ասոնք ալ 3-4 էջոց կարճեր են: Անշուշտ ամէնքն ալ լաւեր չեն, ոչ լաւեր ալ կան:

Ես գիւղացի մըն եմ: Մեծ Պատերազմի նախօր-

ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ ԵՒ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հայոց Յեղասպանության նկատմամբ հետաքրքրությունը զգալի աճ կ'արձանագրէ Հարաւալին Ամերիկայի երկիրներուն մէջ:

Ուրուկուէյի Հայ Մշակոյթի Ընկերակցութեան, Քաղաքագիտութեան Հիմնարկի եւ Մարդու Իրաւունքներու ծրագրի կողմէ Մոնթէվիտէոյի մէջ՝ «Հայոց Յեղասպանութիւն, Պատմութիւն եւ Ներկայ» խորագրով համագումար մը տեղի ունեցած է: Համագումարը հովանաւորած են Մոնթէվիտէոյի քաղաքապետարանը, համալսարանը, կրթութեան եւ մշակոյթի նախարարութիւնը եւ Հայաստանի դեսպանատունը: Նիստերուն մասնակցած է Փրոֆ. Վահագն Տատրեան, որ այնուհետեւ զեկուցում մը կարդացած է Պուէնոս Այրէս կազմակերպուած համագումարի մը ընթացքին:

Վահագն Տատրեանի «Հայոց Յեղասպանութեան Պատմութիւն» հատորին սպաներէն թարգմանութիւնը մօտերս լոյս պիտի ընծայուի արժանութիւնն հրատարակչատան մը կողմէ:

* * *

Թեսալոնիքի (Յունաստան) բիզանդագիտական թանգարանին մէջ՝ «Արշիլ Կորբին՝ Հայոց Յեղասպանութենէն մինչեւ Աւան-Կարտ» նիւթով տուած դասախօսութեան ընթացքին, «Ճակատագրի սեւ շունը» գիրքին հեղինակ Փիթըր Պալաքեան, ի միջի այլոց ըսած է, «Արշիլ Կորբին կտանները կարելի չէ պատկերացնել եւ մեկնաբանել առանց անդրադարձ կատարելու Հայոց Յեղասպանութեան»:

ՀԱՅ ԱՍՏՂԱԳԷՏԸ ԿՊԳՆԷ ԿԵՏ ԶՈՒԿԵՐՈՒ ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՕՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ

Բժուոր կէտ-ձուկի հազուագիւտ մէկ տեսակին կենսաբան եւ տեղափոխութիւններուն ուսումնասիրութիւնը կարելի եղած է ճշգրիտ կերպով ուսումնասիրել, շնորհիւ աստղագիտութեան մէջ վերջերս կատարելագործուած եւ օգտագործուած համակարգիչի յայտագիրի մը, որ ծովային այս հսկայ կենդանիներուն մորթի վրայի կէտերով կը ստուգէ իւրաքանչիւրին ինքնութիւնը, այնպէս ինչպէս մարդկային մատնադրոշմի հետքերով կը ստուգուի այդ անձին ինքնութիւնը:

Ուաշինկթընի NASA-ի կեդրոնին գիտաշխատողներէն՝ Զաւէն Արզումանեան, խնդրանքով ծովային բնապահպանութեան հետազոտութիւններու, աստղերու եւ երկնային այլ մարմիններու տեղաբաշխական դասաւորումը իրագործող համակարգչային միջոցը պատշաճեցուցած է բժուոր կէտ-ձուկերու ջուրի մէջ նկարահանուած հարիւրաւոր նկարներու ուսումնասիրութեան՝ զանազանելու եւ դասաւորելու համար իւրաքանչիւր կենդանիի ինքնութիւնը: Այս խոշոր «ձուկ»երու բնակավայրը կը գտնուի Աւստրալիայի հիւսիս-արեւմտեան ափի ջուրերուն մէջ, սակայն, անոնք իրենց կենսաբան տարեկան շրջանի ընթացքին կը գաղթեն մինչեւ Մեքսիքայի եւ Ափրիկեան ցամաքամասի ափերը: Անցեալ քանի մը տարիներուն ընթացքին աշխարհի տարբեր ովկիանոսներու մէջ առնուած լուսանկարներու ուսումնասիրութեամբ՝ կարելի եղած է հաստատել իւրաքանչիւր կենդանի

ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԿԻԼԻԿԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻՆ

Երեւանի Մաշտոցի անուան Մատենադարանի Համագործակցութեամբ եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան կազմակերպութեամբ «Կիլիկեան Հայաստանի մշակոյթը» խորագրեալ միջազգային գիտաժողովը տեղի ունեցած է 14-էն 18 Յունուարին՝ Անթիլիաս:

Դրական եւ շինիչ բովանդակութեամբ, պատմութեան, դիւանագիտութեան, ազգագրութեան, տնտեսութեան, իմաստասիրութեան, աստուածաբանութեան, զրականութեան եւ արուեստի նիւթեր շօշափող զեկուցումներուն յաջորդած են հետաքրքրական բանավէճեր: Բանախօսութիւններու ուշագրաններէն մէկը եղած է մանրանկարչութեան բնագաւառէն ներս Կիլիկիոյ աւանդութիւնը եւ անոր կապերը իտալական նկարչութեան հետ:

Գիտաժողովին մասնակցած են Հայաստանէն եւ զանազան երկիրներէ բազմաթիւ Հայագէտներ, պատմաբաններ, արուեստաբաններ եւ մատենագէտներ, որոնց կարգին էին՝ Գրիգոր Պլրտեան, Արմէն Մուրաֆեան, Փիթըր Քաու, Հայր Լեւոն Զէքիեան, Վահէ Թաշճեան, Լեւոն Զուքարզեան, Հրաչեայ Թամրազեան, Վահան Տէր Աեւոնդեան, Վալենթինո Փաշէ:

Առաջին նիստին գլխաւոր բանախօսը՝ Արամ Ա. Կաթողիկոս անգլերէն արտասանած իր խօսքին մէջ անդրադարձած է Կիլիկեան Թագաւորութեան հիմնադրման պայմաններուն եւ զայն անւանած է «Առաջին Հայկական կաթողիկոսութեան սփիւռք»:

նրի կատարած ծովային գաղթը եւ ժամանակի շրջանը: Այս իրագործումներու տեղեկագրութիւնները հերթական կերպով կը հրատարակուին գիտական ամենահեղինակաւոր պարբերաթերթերու մէջ, ինչպէս «Science»-ը եւ այլ թերթեր:

Աստղաբանագէտ Զաւէն Արզումանեան բնագիտութեան պսակաւոր վկայուած է Մոնթրէալի ՄքՊիլ համալսարանէն. իր տղթորայի աստիճանը ստացած է Նիւ Ճրքիի Փրինսթըն համալսարանէն եւ աստղաբանագիտութեան հետազոտական շրջաններ բոլորած է Նիւ Եորքի Քորնէլ համալսարանին մէջ: Երիտասարդ գիտնականը քանի մը տարիներէ ի վեր կը պաշտօնավարէ NASA-ի կեդրոնին մէջ:

ՀԱՅԵՐ ՄՕՐԻՍ ՊԵԺԱՐԻ ՀԵՏ

Առասպելական պարող եւ պարուսոյց, դասական պարի պատմութեան մէջ նոր սահմանազուլի բացած Փրանսագի մեծանուն արուեստագէտ Մօրիս Պեժարի անունը կապուած է ժամանակակից պարարուեստի հետ:

Բայց մեզի համար յատկանշական է այն պարագան, որ Պեժարի անմիջական շրջապատին մէջ տարբեր տարիներու քանի մը հայագէթ արուեստագէտներ գտնուած են: Անոնց մէջ ամենակարեւորը ուսուցչուհին է՝ Մատամ Ռուզանը, որուն Փարիզի դպրոցը յաճախած է երիտասարդ Մօրիսը: Մնունդով պաքուցի՝ Ռուզան Սարգիսեան Սերժ Տիակիլիւի պարախումբի երբեմնի պարուհին, հաստատուելով Փարիզ եւ հիմնելով դասական պարի սեփական դպրոցը, տարիներ շարունակ հասցուցած է Ֆրանսացի առաջնակարգ պարող եւ պարուհիներ: Անոր ամենաականաւոր դէմքը, անշուշտ, եղած է Մօրիս Պեժարը, որ Ռուզանի կերպարը արտացոլացուցած է 1977-ին բեմադրած «Փարիզեան զուարճութիւններ» ներկայացման մէջ, իսկ «Ակնթարթ մը օտարականի կեանքէն» յուշագիրքին մէջ (1979) քանի մը էջ նուիրած է սիրելի ուսուցչուհին:

Տարբեր շրջաններու Մօրիս Պեժարի պարախումբի անդամ եղած են Քորին Թաշճեան եւ Վանիկ Ճեպեճեան: Պրիւքսէլի մէջ Պեժարի «Մուտրա» դպրոցին մէջ ուսանած է, այժմ ամերիկաբնակ պարուհի Այտա Ամիրխանեան, որ աւարտելով դպրոցը Պեժարի խումբով շրջած է բազմաթիւ երկիրներ:

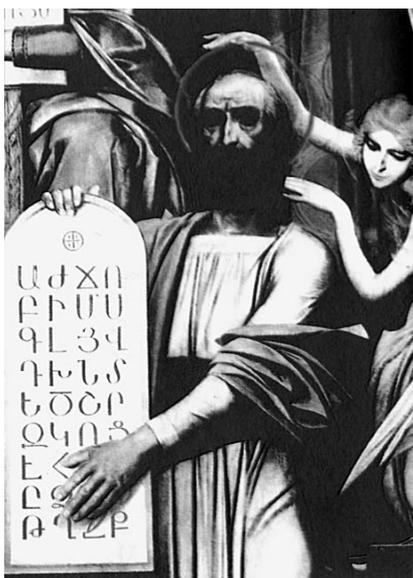
2007-ԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՅՑԵԼԱԾ ԵՆ 450.00 ԶԲՕՍԱՇՐՋԻԿՆԵՐ

Հայաստանի առեւտուրի եւ տնտեսական զարգացման նախարարութեան զբօսաշրջութեան վարչութեան տուեալներով 2007-ին Հայաստան այցելած զբօսաշրջիկներու թիւը 450 հազարի սահմանագիծը անցած է:

Անոնց հիմնական մասը ժամանած է Ռուսաստանէն, Վրաստանէն, ԱՄՆ-էն, Պարսկաստանէն, Ֆրանսայէն, Գերմանիայէն, Իտալիայէն, Ուքրաինայէն, Թուրքիայէն եւ Սուրիայէն:

Իսկ նոյն նախարարութեան մտաւոր սեփականութեան գործակալութեան համաձայն, Հայաստանի մէջ զիւտարարներու թիւը պակասած է:

Գիւտի արտօնագիր ստանալու համար, 2006-ին դիմող 214 անձի փոխարէն, 2007-ին ներկայացած են միայն 138 զիւտարար:

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԲԱՐԲԱՌՆԵՐԸ

Իսկ Ազգային Զոհերէնը բոլորովին տարբեր է բարբառային ընկալելով բացատրութիւններէն:

ԿԸ ՃԻՒՂԻ ԲԱՐԲԱՌՆԵՐԸ

Կարնոյ բարբառ. Կարին, Բարբրդ, Կարս, Կու- մայրի, Ախալքալաք, Ախալցխա: Բաւական մօտ է երեւանեան բարբառին:

Սոտորջուր. Կարնոյ շրջակայքի գիւղերը:

Մուշ. Ալաշկերտ, Բաղէշ, Ճապաղջուր, Սասուն, Պուլանքիս, Խնուս, Մանազկերտ:

Վան. Աղբակ, Մոկա մինչեւ պարսկական սահման. ենթաբարբառներէն՝ Դիպիկն եւ Ոգմի:

Տիգրանակերտ. Հազրո, Խիան, Սեւերեկ, եւ որոշ չափով Ուրֆա:

Նարբերդ եւ Երզնկա. Բալու, Չմշկածագ, Չար- սանձաք, Քղի, Տէրսիմ, եւ Կամախ:

Շապին Գարահիսարի բարբառը մօտ է Նար- բերդի բարբառին եւ տարածուած է Ռոտոսթոյի (Թրակիա) մէջ ալ:

Տրապիզոն. առաւելաբար Կիւմրիւխանէ եւ Կի- րատոն. մօտ է Պոլսոյ բարբառին:

Համէլէի բարբառը յատուկ է Տրապիզոնի հարաւր գտնուող համէլեան հայերուն, որոնք զայն միայն իրենց տուներէն ներս կրնային խօսիլ, քանի որ բռնի իսլամացած էին մեծ մասամբ:

Մալաթիա. մօտ եղած է Արաբկիրի, Տիգրանա- կերտի, Կիլիկիոյ բարբառներուն:

Կիլիկեան բարբառները խառն եղած են: Յի- շենք Զէյթունը, Մարաշը, Հաճընը, Սիսը, Անտիո- ջը, Քիլիսը եւ Փայասը: Ասոնցմէ ամենէն հարուս- տը Զէյթունի բարբառն է:

Սուէտիոյ բարբառին տակ կ'իյնան Մուսա Լեռ, Քեսապ, Եագուպիէ, Լաթաքիա:

Արաբկիրի բարբառը կը գործածուէր Կեսա- րիոյ, Կիրինի, Եոզղատի եւ շրջակայքի այն գիւ- ղերուն մէջ, որոնք չէին ենթարկուած թրքախօ- սութեան:

Ակնի եւ Սեբաստիոյ բարբառները մօտ են Նարբերդի եւ Արաբկիրի:

Եւզոկիա եւ Ամասիա. մօտ են իրարու եւ կը խօսուին Ամասիա, Մարզուան եւ Սամսոնի մէջ:

Օրտու. Սեւ ծովու այս քաղաքին մէջ խօսուած է միայն, չէ ուսումնասիրուած եւ քիչերուն ծանօթ է:

Զմիւռնիա. Եգէականի շրջան, շատ նման է Կ. Պոլսոյ եւ Եւզոկիոյ բարբառներուն:

Նիկոմիտիա. Ատափազարի, Պարտիզակի, Նի- կոմիտիոյ եւ շրջակայքի գիւղերը:

Կ. Պոլիս. արեւմտահայութեան մշակութային եւ քաղաքական կեդրոնին բարբառը ըստ Հ. Աճառեանի՝ «Թէեւ օտար հողի վրայ, բայց շատ աւելի հաւատարիմ է մնացել Հայ լեզուին, քան նոյնիսկ Հայաստանի բարբառներէն ոմանք»:

Ռոտոսթո. Արեւելեան Թրակիոյ միակ քաղաքն էր, ուր տակաւին Հայերէնը չէր գիջած թրքե- րէնին:

Ղրիմ կամ Նոր Նախիջևան. մօտ Պոլսոյ բար- բառին, բաւական տարածուած է եւ ունեցած է ճոխ գրականութիւն:

Ատտիալի բարբառը Արեւելեան Եւրոպայի մէջ ցրուած, յատկապէս Լեհաստանի, Ռումանիոյ, Թը- րանսիլվանիոյ, Հունգարիոյ Հայութեան բարբառը եղած է:

ԵԼ ՃԻՒՂԻ ԲԱՐԲԱՌՆԵՐԸ

Մարաղա. Ուրմիոյ լիճին արեւելեան ափին գտնուող Մարաղա գիւղաքաղաքի Հայութեան

բարբառն է:

Արդուին. Արտահանի մօտ նոյնանուն քաղա- քին բնակիչներուն կողմէ գործածուած է:

Հաւարիկ. Կուր գետի ձախ ափին գտնուող վեց գիւղերու բարբառը եղած է:

Սոյի բարբառը խօսուած է Սոյի, Սալմաստի եւ Ուրմիոյ շրջանները:

Սեղրի. Զանգեզուրի եւ պարսկական սահմանի վրայ ապրող ժողովուրդին բարբառն է:

ԿՈՐՍՈՒԱՄ ԲԱՐԲԱՌՆԵՐ

Կեսարիա, Եոզղատ, Էնկիւրի, Ատանա, Հա- լէպ, Կիպրոս, Պուկարիա եւս ժամանակին ունե- ցած են իրենց բարբառները, որովհետեւ անոնք Հին Հայկական գաղութներ եղած են: Սակայն Հե- տագային թրքախօս կամ արաբախօս դառնալ- նուն պատճառով կորսնցուցած ենք զանոնք:

Անհրաժեշտ է շեշտել, որ կարգ մը բարբառներ իրարմէ հեռու շրջաններու մէջ գործածուած են: Այս պարագան ժողովրդային գաղթներուն հետե- ւանքն է: Իսկ կիլիկեան բարբառներէն Հաճընի բարբառը՝ արեւմտահայ բարբառներուն մէջ Հնա- գոյնը կը նկատուի:

Հրաչեայ Աճառեանի համաձայն, ԺԲ. դարէն ետք է, որ բարբառները սկսած են ճիւղաւորուիլ ու անկախանալ. «Ե. դարում կամ նրանից առաջ էլ Հայաստանում խօսուում էր Հայերէն, որի ներ- կայացուցիչն էր գրաբարը: Բարբառների այնպիսի սուր տարբերութիւնները, ինչպէս նկատուում ենք այժմ, մեր մէջ չկային: Եղածները մանր էին» («Հայ բարբառագիտութիւն»): Ուրեմն տարբե- րութիւնները չեղուած են ազդեցութիւններու տակ, շրջաններու մէջ ապրող ժողովուրդներու լե- գուններէն:

Յիշուած բարբառներուն մեծ մասը, մասնաւո- րաբար ԿԸ ճիւղին պատկանող բարբառները, այ- սօր կորստեան զատապարտուած են, որովհետեւ զանոնք խօսողները կորսնցուցած են իրենց հա- ւաքական ու բնական բնակավայրերը:

Անորակելի ոճիրին պատճառած անդարմանելի կորուստներէն մին:

(Քաղուած)

ASSOCIATION ARMÉNIENNE D'AIDE SOCIALE

Au service des Arméniens depuis 1890

Siège Social: 77, rue La Fayette, 75009 PARIS
Tél. 01 48 78 02 99 - Télécopie 01 42 80 61 45
Email : aaas.paris@free.fr

Maisons de retraite médicalisées :

Montmorency (Val d'Oise) : 01.39.83.20.67
Gonesse (Val d'Oise) : 01.39.85.24.24
Saint Raphaël (Var) : 04.94.19.51.50

En Arménie :

FONDATION FRANCO-ARMÉNIENNE POUR LE DÉVELOPPEMENT
13/3 Khandjian, Erevan, frenchfund@web.am

Աշխարհի բոլոր լեզուներուն նման Հայերէնն ալ ունի իր բարբառ եւ ենթաբարբառները, որոնց ծագման մասին երկու բացատրութիւններ կան:

Ա.- Արդէն Ե. դարուն գոյութիւն ունեցած են զանազան բարբառներ: Հայաստանի աշխարհագ- րական շրջանները իրարմէ հեռու ըլլալով, տար- բեր «աշխարհներ», տարբեր հանգամանքներու եւ պայմաններու մէջ՝ լեզուական տեղական տարբեր ճիւղեր ստեղծուած են:

Բ.- Կարգ մը լեզուաբաններ կը պնդեն, որ այսօր գոյութիւն ունեցող բարբառները այնքան ալ հին չեն եւ հիմնալեզու գրաբարէն ետք ծնունդ առած են:

Բարբառներու մասին եղած են բազմաթիւ ուսումնասիրութիւններ, եւ անոնց բառային, հըն- չինական, քերականական կանոնները ենթար- կուած են քննարկումներու: Հրաչեայ Աճառեան գրական ուսումնասիրութիւն մը նուիրած է մեր բարբառներուն՝ «Հայ բարբառագիտութիւն. Ուր- ւագիծ եւ դասաւորութիւն Հայ բարբառների, բար- բառագիտական քարտէսով» (1911):

Լեզուաբանները Հայերէնի բարբառները երկու գլխաւոր մասերու կը բաժնեն՝ արեւելահայ եւ արեւմտահայ: Այսինքն ՌԻՄ (արեւելահայ) եւ ԿԸ (արեւմտահայ) ճիւղերու պատկանող: Հրաչեայ Աճառեան նաեւ կ'աւելցնէ ԵԼ ճիւղի բարբառներ: Կան բարբառներ, որոնք կ'իյնան արեւելեան կամ արեւմտեան աշխարհագրամասներու մէջ եւ եր- բեմն չեն ենթարկուիր այդ բաժանումի սկզբ- բունքին:

ՌԻՄ ՃԻՒՂԻ ԲԱՐԲԱՌՆԵՐ

Երեւանի բարբառ. տարածուած մինչեւ Քանա- քեռ, Էջմիածին եւ Աշտարակ:

Թիֆլիսի բարբառ. նախապէս Վրաստանի բո- լոր շրջանները տարածուած, վերջերս միայն կը խօսուէր Թիֆլիսի մէջ, բայց արդէն սկսած էր տեղի տալ վրացերէնի, ռուսերէնի եւ գրական Հայերէնի:

Արցախի (Ղարաբաղի) բարբառը Հայ լեզուի ամենէն տարածուած բարբառն է, որ կը սկսի Թարիզէն երթալով մինչեւ Կասախի ծովու ափերը եւ երկարելով հեռաւոր Զմիւռնիա եւ շրջակայքը:

Շամախի բարբառով խօսած է Պաքուի Հայու- թեան մէկ մասը :

Պարսկահայութեան եւ Աստրախանի բարբա- րը ծնունդ առած է Հին Նախիջևանէն. կը նմանի Երեւանի, Նոր Զուղայի, Հին Զուղայի, Շիրազի, Հնդկաստանի եւ Ճաւայի բարբառներուն:

Ovsanna Kaloustian

éditée par l'UCFAF Marseille-Paca

Militante de l'UCFAF depuis les années 1970, aujourd'hui centenaire, Ovsanna Kaloustian a occupé pendant des années le poste de secrétaire de l'association. Abonnée à *Achkhavar* depuis toujours, elle est aujourd'hui une figure emblématique de la communauté arménienne de Marseille et elle continue à participer à toutes les manifestations, qu'elles soient culturelles ou revendicatives.

Un bon nombre de reportages radio, télé et presse ont été faits sur Ovsanna Kaloustian par TF1 A2 M6 Arte, en tant que témoin et rescapée du génocide. Monsieur Gaudin, sénateur-maire de Marseille lui a remis, lors de la commémoration des 90 ans du génocide, une distinction de la ville de Marseille à laquelle a succédé une nouvelle distinction en 2006 attribuée cette fois par le CCAF Marseille-Provence lors de son repas annuel en présence de toutes les autorités et institutions françaises et consulaires.

Ovsanna Kaloustian, a non seulement milité mais a écrit depuis les années 1970 sur tous les évé-

Ovsanna Kaloustian entourée de sa fille Vartouhie, ses petits enfants Florence et Frédéric, ainsi que du conseil de l'Ucfaf Marseille : Frédéric Zamantian, Gérard Mihanian, et Onnig Djérahian.

ments et sujets qui l'ont marquée, sous forme de poèmes incluant Achkhavar et l'UCFAF. Le souvenir de sa ville natale Adapazar reste ancré et vivace dans le cœur de cette « sacrée grand-mère » qui a eu le souci de vouloir sauvegarder chaque événement marquant de sa vie, de sa communauté, en lui dédiant un poème ou un

écrit retraçant ses sentiments, qui sont aussi ceux de cette communauté. Elle nous transmet en héritage un témoignage éloquent et émouvant. Héritage qui devient accessible à tous par l'édition de ce recueil, réalisé en hommage à cent ans d'une vie, de la vie vécue par ce témoin exceptionnel en restant fidèle à sa foi et à ses traditions.

L'UCFAF en 2004 avait promis de publier ces poèmes et avec l'aide de Varoujan Arzoumanian des Editions Parenthèses de Marseille, une centaine de poèmes viennent d'être édités par l'UCFAF en un livre très réussi quant à la présentation, préfacé par Robert Guédiguian, selon les vœux d'Ovsanna. Pendant 6 mois l'UCFAF et la famille d'Ovsanna ont travaillé à l'archivage et à la correction des poèmes, en particulier sa fille Vartouhie et ses petits enfants Frédéric et Florence.

Un tirage de mille exemplaires vient d'être effectué.

Le livre se vend 12 € et est disponible au Centre Culturel de la JAF, 47 avenue de Toulon 13006 Marseille, mais on peut l'obtenir aussi par courrier à la même adresse.

► CINÉ-CLUB

Hommage à Missak Manouchian

Hommage à Missak Manouchian (*Les Arméniens dans la Résistance*) film documentaire d'Arto Pehlivanian (2007) avec la présence d'Arsène Tchakarian

Jeudi 21 février – 20h

Ciné-club. Rouben Mamoulian

UCFAF 6 cité du Wauxhall Paris 10^e

Dupuy-Berberian Binôme gagnant

L'Académie des grands prix d'Angoulême vient d'accueillir en son sein le binôme Dupuy-Berberian qui ont comme particularité de travailler à quatre mains comme dessinateurs et scénaristes. Depuis leurs débuts en 1983 ils œuvrent ensemble. Ils ont créé la série « Monsieur Jean » en 1990 dans le magazine *Yéti*. Depuis leur héros M. Jean prend de l'âge et des responsabilités à l'image de ses créateurs. C'est la première fois qu'un tandem d'auteurs reçoit le Grand Prix de la Ville d'Angoulême, le jury est constitué d'anciens lauréats.

Dupuy et Berberian ont reçu le prix avec joie et seront, comme l'exige le règlement, les **présidents du Festival 2009**. Félicitations et bravos.

► AGENDA

PARIS - ILE-DE-FRANCE

► Récital

Double récital Lydie Barkef-Yagmourian (piano) et Anne-Cécile Renard-Yagmourian soprano dramatique, œuvres de Rameau, Chopin, Liszt, Prokofiev, Rimsky-Korsakov, Tchaïkovsky, Rachmaninov

Dimanche 17 février, 16 h. Eglise St-Merry – 76 rue de la Verrerie-75004 Paris, entrée libre

► Récital de piano

Hayk Mélikian. Œuvres de Vardan Atchmyan, Igor Stravinsky, Olivier Messiaen, Chostakovitch...

Mercredi 20 février – 20h - The Scots Kirk, 17, rue Bayard 75008 Paris. Places 18 et 12 €. Rés. 01 42 54 19 15 et 06 07 94 50 97.

► Hommage à Missak Manouchian

Hommage à Missak Manouchian (*Les Arméniens dans la Résistance*) film documentaire d'Arto Pehlivanian (2007) avec la présence d'Arsène Tchakarian.

Jeudi 21 février – 20h- Ciné-club. Rouben Mamoulian – UCFAF 6 cité du Wauxhall Paris 10^e

► Jean-Pierre Kessayan

« Vietnam » par le photographe Jean-Pierre Kessayan – Vernissage le mardi 12 février à 18h30.

Du 11 au 23 février – CRL 10- La grange aux belles -6 rue Boy Zelensky 75010 Paris, métro Colonel Fabien

► Mélange Rare

Mélange rare - 7 musiciens. Mélodies d'Europe de l'Est, d'Anatolie et du Caucase.

Vendredi 22 février à partir de 21h au Jardin 52 rue de la Bidassoa 75020 PARIS. 01.46.36.27.99 – www.myspace.com/melangerare

► Trio musical arménien

Musiques traditionnelles de l'Arménie et du Caucase – Gérard Madilian doudouk chevi, Ara Madilian

Dehol- Jeanine Tchaloyan accompagnement clavier
Dimanche 16 mars, 17 h- Centre Mandapa – 6 rue Wurtz – 75013 PARIS- rés. 01.45.89.01.60- places : 15€- TR 11€, – de 16 ans 7,50€

► Liz Sarian

Récital Liz Sarian, présenté par l'Association Haytas et la ville d'Enghien-les-Bains

Dimanche 6 avril 2008 – 15h30 - Théâtre du Casino d'Enghien-les-Bains 01 39 34 10 80 - Réserv. Haytas 06.09.02.04.54 – magasin B12 d'Enghien 06.07.05.82.89

► VIENT DE PARAITRE

► *Génocide, disparition, déni la traversée des deuils* d'Hélène Piralian-Simonyan Editions L'Harmattan-240 pages 23€

► ACHKHAR A REÇU

► *La géographie*, revue trimestrielle, hors-série n° 2 décembre 2007-consacrée à l'Arménie « Reconstruction et avenir d'un pays du Sud Caucase ». Société de géographie, 184 bd Saint-Germain Paris 6^e

► Pour commander *Les recettes de Zabel, ma grand-mère arménienne*, éd. Les Beaux Jours, téléphoner 01 44 83 89 21. Fax 01 44 83 69 20.

► À PARAITRE

► Le premier album en arménien de **Lucky Luke**, *Dalton City*, le 25 février prochain par les éditions Sigest

Le troisième album en arménien de **Tintin**, *Les Cigares du Pharaon*, fin mars 2008 Editions Sigest . Réservations : editions.sigest.net

cabinet
TERZIYAN
a s s u r a n c e s

Toutes les assurances dont vous avez besoin !

Service commercial :	Administratif :
13, rue Lamartine 75009 PARIS Tél. : 01 42 82 01 41 Fax. : 01 40 16 93 47 cbt.terziyan@wanadoo.fr	27, rue Buffault 75009 PARIS Tél. : 01 42 82 01 41 Fax. : 01 40 16 93 47 R.C.S. PARIS B45 141 773

Nicolas Amiache photographe et réalisateur

Nous avons rencontré Nicolas Amiache lors de son exposition « Sur les routes d'Arménie » qui s'est déroulée au centre de la Grange-aux Belles du 28 janvier au 9 février. A l'origine de ces photographies, un festival de musique itinérant à

travers l'Arménie et l'Artzakh, d'Erevan aux villages les plus éloignés, réunissant les groupes Bratsch, Lavach, Papiers d'Arménie et le duo Saz-Peloul. Nicolas Amiache en rapporte des images d'une grande sensibilité.

Achkhhar : Vous avez suivi la tournée en Arménie des groupes Lavach, Bratsch, Papiers d'Arménie et du duo Saz Peloul. Où êtes-vous allés ?

Nicolas Amiache : Notre groupe était composé d'une trentaine de personnes. Nous avons fait le tour de l'Arménie. Le premier concert avait lieu aux Cascades à Erevan ; c'était énorme ! Puis nous sommes allés à Vanadzor, à Idjevan, à Saghmosavank, puis au Karabagh, à Goris, Chouchi et Stepanakert. Nous nous déplaçons tous les deux ou trois jours. Les quatre groupes ne jouaient pas forcément ensemble ; ils se produisaient sur la place du village ou dans un théâtre municipal ; ils ont participé aussi à des animations dans les écoles, un orphelinat ou des conservatoires de musique, en ayant pour principe d'établir un réel échange avec la population et les musiciens locaux.

Comment avez-vous perçu ce pays à titre personnel et en tant que photographe ? Est-ce le même regard ?

Je m'étais beaucoup renseigné avant mon départ sur l'histoire, la musique et la culture, de façon à avoir un bagage intellectuel. Ce que l'on voit d'ici de l'Arménie, ce sont d'abord de magnifiques paysages et des églises. Puis viennent les images du tremblement de terre et du génocide. Mais en arrivant à Erevan, j'ai eu un grand choc car la ville est en pleine expansion, on voit des constructions partout. Le contraste entre cette ville et la pauvreté des gens est saisissant ; ma première impression était chaotique à cause du délabrement de certains immeubles et juste à côté, les nouveaux édifices. Erevan m'est apparue comme une ville que je n'arrivais pas à identifier à ce que j'avais imaginé. Je pensais avoir une vision de la culture arménienne notamment sur le plan architectural et je ne la trouvais pas. Ensuite, plus on s'éloignait de la capitale, et plus les rencontres étaient fortes et émouvantes. Par exemple à Vanadzor, se trouvaient des personnes âgées qui étaient émues de réentendre certains airs qu'ils n'avaient pas entendus depuis fort longtemps. Ce furent des moments très forts pour les musiciens et nous avons eu l'impression que le patrimoine culturel était resté vivant mais très enfoui, qu'il y avait un effritement de la transmission. La jeunesse semble être dans l'ostentatoire et le paraître, en quête de richesse, ce qui me paraît être une réaction saine de dire « on va de l'avant et tout va bien ».

La musique appréciée des jeunes est le style moderne oriental. Ce sont les musiciens traditionnels de la diaspora qui ont suscité le plus d'étonnement, car les anciens connais-

saient leurs musiques alors que les jeunes beaucoup moins. Sur le plan photographique, ce n'était pas simple ; il fallait aller dans ces contrastes : partir à la recherche de la culture arménienne existait-elle encore ? – c'était retrouver un regard vierge et intégrer l'Arménie d'aujourd'hui. Cela m'obligeait à entrer en contact avec les gens parce que sinon, les traces de culture ne m'étaient pas visibles.

Qu'avez-vous ressenti lors de ces rencontres ?

Ce que je retiens de mes rencontres avec les gens, c'est leur sens de l'hospitalité, leur accueil généreux et leur curiosité impressionnante. Le statut de l'étranger fausse la donne car c'est un statut de privilégié, mais finalement, les rencontres sont réelles et la générosité aussi car les personnes qui sont face à nous donnent de leur temps, offrent ce qu'elles ont sans jamais rien demander en retour. C'est la rencontre d'êtres humains qui veulent simplement se connaître et partager un moment ensemble. Nous n'avons jamais trouvé une porte fermée et l'expression « être accueilli à bras ouverts » prenait tout son sens. De même, j'ai beaucoup apprécié l'expression employée lorsqu'on dit au revoir, « tzavet danèm – que j'emporte ton mal » qui en dit long sur l'état d'esprit et l'attention qu'on porte à l'autre.

Vos photos sont très expressives, qu'il s'agisse des visages ou des paysages. Quelle est votre démarche ?

j'ai beaucoup apprécié l'expression employée lorsqu'on dit au revoir, « tzavet danèm – que j'emporte ton mal »

Pour photographier les personnes, j'essaie d'être le plus invisible possible. Soit on passe un moment ensemble, et on apprend à se connaître dans une relation naturelle mais je ne fais pas le calcul de mettre l'autre en confiance et je sors l'appareil parce qu'il y a un moment à capter ; parfois c'est le contraire et je m'annonce comme photographe avec l'appareil dans la main, mais je reste assez loin et je me rapproche peu à peu tout en respectant ce qui se passe et je déclenche. Quelle que soit l'approche, la photographie prise sur le vif doit tenter de faire corps avec la situation. Pour les paysages, il s'agit de capter un moment, une lumière toujours avec une présence humaine.

Quel est votre parcours personnel ?

J'ai débuté comme assistant photographe en studio puis je me suis orienté vers le reportage pour aller à la rencontre des gens. Je voulais m'éloigner de l'espace mis en scène et laisser plus de place à la surprise des rencontres. En revanche, j'ai aussi travaillé pour le cinéma, d'abord en tant qu'assistant réalisateur et à présent, je réalise mes propres courts-métrages. Pendant quelques années, je n'ai pratiqué la photographie qu'à titre personnel. J'y suis revenu avec le

voyage en Arménie et depuis, j'essaie de trouver un équilibre entre le travail photographique et la réalisation de films.

Sur quoi porte votre travail de réalisateur ?

Je tourne essentiellement des courts-métrages et des films publicitaires. Je prends plaisir à fabriquer des histoires ; c'est une démarche très mentale et très construite alors que la photographie est un travail plus solitaire, plus intuitif ou contemplatif. Dans le reportage, on est à l'écoute de l'inconnu, disponible pour ce qui peut advenir.

Si on parle de courants dans la photographie contemporaine, où vous situeriez-vous ?

Probablement dans la photographie humaniste, parce que c'est un témoignage, alors que ce que je fais en film est plus du domaine de l'imaginaire.

Pensez-vous tourner aussi des longs-métrages ?

Peut-être... c'est dans mes projets.

Propos recueillis par Anaid Samikyan ◀

Vols directs • Séjours à la carte

- Circuits accompagnés
- Extension au Karabagh

**2 nuits offertes
à l'hôtel Europe****
à chaque achat d'un billet d'avion
Paris – Erevan – Paris***

SABERATOURS
Le spécialiste du voyage en Arménie

SABERATOURS
11, rue des Pyramides 75001 Paris
Tél : 01 42 61 51 13 – Fax : 01 42 61 94 53
armenie@saberatours.fr

SEVAN VOYAGES
48, cours de la Liberté 69003 Lyon
Tél : 04 78 60 13 66 – Fax : 04 78 60 92 26
sevan@selectour.com

WASTEELS
67, La Canebière 13001 Marseille
Tél : 04 95 09 30 60 – Fax : 04 95 09 30 61
marseille@wasteels.fr

L'UCFAF organise deux voyages en Arménie

1 voyage touristique - du 26 juillet au 10 août 2008

soit 16 jours/15 nuits au prix de 1 565 euros par personne, max. 30 personnes, base demi-pension et chambre double, incluant un circuit de 6 jours jusqu'au Karabagh (taxes d'aéroport et visa en sus)
renseignements : E. Yazidjian au 01 42 87 95 98 (heures de bureau)

1 voyage randonnée - du 14 au 25 juillet 2008

soit 12 jours/11 nuits au prix de 1 390 euros par personne (max. 12 personnes), incluant un circuit de 7 jours randonnée en pension complète et 3 jours à Erevan en demi pension avec excursions et visites quotidiennes (taxes d'aéroport et visa en sus)

LA RECETTE

de Tante Suzanne

Tél Kadaïf (pâtisserie orientale)**Pour 8 personnes. Ingrédients**

- 500 g de kadaïf (à acheter dans une épicerie orientale)
- 300 g de beurre clarifié (faire fondre le beurre très lentement, écumer la mousse, transvaser en laissant déposer le petit lait au fond)
- 250 g de noix pilées
- 1 cuillerée à soupe de cannelle (+/- selon goût)

Sirop : 250 g sucre poudre, 2 verres d'eau (2 décilitres), 1 citron pressé

- Etaler le kadaïf et le « détasser » avec les doigts pour l'aérer.
- Dans une poêle mettre 100 g de beurre et faire dorer le kadaïf quelques instants.
- Beurrer un plat allant au four, étaler une couche de kadaïf (la moitié), arroser avec un peu de beurre, couvrir d'une couche de noix pilées mélangées à la cannelle, étaler le restant de kadaïf.
- Arroser toute la surface avec le restant de beurre fondu.
- Couper en losanges, cuire à four moyen environ 25 à 30 mn.

Sirop : Porter à ébullition le mélange eau, sucre et jus de citron pendant environ 15 mn afin d'obtenir un sirop onctueux.

Arroser le kadaïf froid avec le sirop chaud.

Bonne dégustation.

ACHKHAR A REÇU

► **La revue Europe Orient n° 5, Mensonges et raison d'Etat sous la direction de Varoujan Sirapian**

Cinq grands chapitres : Europe, Turquie, Sud-Caucase, Moyen-Orient, Monde.

Dans le sommaire nous retiendrons l'article de Varoujan Sirapian ; dans le chapitre Turquie, « Turquie : une alliée ou une menace » par Jean Dorian qui démantèle des idées bien ancrées chez certains naïfs, au sujet de la Turquie et un article tiré de PanArmenian qui s'intitule « Négation du génocide : base de l'existence de la Turquie ».

Dans la partie consacrée au Sud-Caucase, « L'Arménie : bluff dans le jeu géopolitique régional » dans lequel Armen Ayvazyan, Directeur du Centre de Recherches Stratégiques, dit que l'Arménie ne peut bluffer avec les grands joueurs comme les Etats-Unis, la Russie et l'Union Européenne. Pour le Moyen-Orient, un article très intéressant « Que s'est-il passé à Deir-Ez-Zor ? » par Martin Birbaum qui analyse le raid israélien dans la nuit du 6 septembre 2007 en Syrie.

Enfin un article passionnant du même Armen Ayvazyan sur l'identité arménienne où certaines évidences ont besoin d'être rappelées même si elles peuvent nous choquer.

Il est vrai que certains articles sont datés, que d'autres sont en langue anglaise et qu'il y a un effort à faire pour les corrections, mais les sujets traités restent sensibles et dignes de réflexion.

► **Parlons arménien par Elisabeth Mouradian-Venturini et Michel Malherbe Editions L'Harmattan**

A qui s'adresse l'ouvrage ? A qui ont pensé les auteurs ? *That's the question.*

D'abord une brève histoire de l'Arménie et de la langue arménienne, puis une partie sur la grammaire arménienne (avec des erreurs) qui est bien difficile à suivre dans les différenciations entre arménien occidental et oriental, même si l'ouvrage donne l'avantage à l'arménien oriental. La partie consacrée aux mots empruntés à d'autres langues et les lexiques arméno-français et franco-arménien sont corrects et peuvent aider si nous avons oublié le sens précis d'un mot ou si l'équivalent nous manque.

Quant à parler arménien à partir de ce livre, il faut déjà avoir de très bonnes bases avant et avoir appris le latin ou l'allemand pour se retrouver dans les déclinaisons assez mal expliquées ici. 340 pages, 32,50 €

A.T.M. ◀

DONS À ACHKHAR

Mme DEMERDJIAN Virjin (92 Colombes)	32 €
M.Mme KALAJIDJIAN Arsène (95 Montmagny)	42 €
M. GOCHGARIAN Alain (38 Pont l'Evêque)	32 €
M.Mme KAZANDJIAN Serge (Paris 14 ^e)	42 €

En mémoire de Robert PARSÉGHIAN	
M. SEMERCIYAN Vartkès (95 Sarcelles)	50 €

DONS À ARMÉNIE-VILLAGE

M.Mme ZAHREDJIAN Armand (93 Villemomble)	30 €
--	------

En mémoire de Marie SALAMANIAN	
UCFAF-JAF (69 Lyon)	100 €

En mémoire de Robert PARSÉGHIAN	
Mme DJIHANIAN Roseline (95 Sarcelles)	50 €

URGENT

Associazione Padus Araxes

c/o Università degli Studi di Venezia - S. Polo 2035
30125 Venezia

Université de Venise
Cours intensif d'été de langue et culture arméniennes
août 2008

Les cours de l'Université de Venise en collaboration avec l'Association sus-citée auront lieu du 1er au 20 août. Examens : le 21 août. Arrivée le 30-31 juillet, départs le 22-23 août. Les cours sont répartis sur 4 niveaux. L'assiduité aux cours est obligatoire, des initiatives culturelles variées accompagneront le cours.

Le prix d'inscription est de 690 € ou son équivalent en d'autres devises. 500 € doivent être versés à réception de la lettre d'acceptation, **limite 31 mars**. Paiement uniquement par chèque de banque émis sur une banque italienne associée émis au nom de Associazione Padus-Araxes et adressé à l'association c/o Dipt. studi Eurasiatici - S. Polo 2035 - 30125 Venezia Italia.

Logement en cité universitaire, résidence Abbazia à Venise même. Le prix du séjour est de 800 € pour chambre individuelle et de 600 € pour une chambre à deux. Chaque repas coûte 8 € à payer sur place.

Pour toute information, tél./fax +39 041 2414448 ou mail daniela@padus-araxes.com. Adresser vos demandes personnellement et par écrit en indiquant votre numéro de téléphone, de fax et de e-mail. Les candidats doivent avoir au moins 18 ans.

MAVROMMATIS PARIS

La cuisine grecque revisitée

Organisateur de réceptions

47, RUE CENSIER - 75005 PARIS
TÉL. : 01 45 35 96 50 - FAX : 01 43 36 13 08
WWW.MAVROMMATIS.FR

LES BOUTIQUES

Mavrommatis Lafayette Gourmet
48-52, bd Haussmann 75009 Paris
Tél. : 01 42 80 42 42

Mavrommatis Galeries Gourmandes
L'Atrium du Palais des Congrès - 75017 Paris
Tél. : 01 56 68 85 54

Mavrommatis Inno « Les Passages »
5, rue Tony Garnier 92100 Boulogne-Billancourt
Tél. : 01 46 04 69 54

Mavrommatis Censier
47, rue Censier 75005 Paris - Tél. : 01 45 35 96 50

LES RESTAURANTS

Mavrommatis Le Restaurant
42, rue Daubenton - 75005 Paris
Tél. : 01 43 31 17 17

Les Délices d'Aphrodite
4, rue Candolle 75005 Paris
Tél. : 01 43 31 40 39

Bulletin d'abonnementOui, je souhaite recevoir *Achkhar* chaque quinzaine

Nom Prénom

Adresse

Code postal Ville

TARIFS

France 6 mois (11 n°) : 35 € - 1 an (22 n°) : 68 € - Soutien : 110 €

Etranger 85 € pour 1 an par virement (100 € par chèque)

 par chèque bancaire ou postal à l'ordre de SARL NAREK par virement IBAN à FR52.20041000 0123 9745 3H02 038 - BIC PSSTFRPPAR (depuis l'étranger)

Merci de libeller et adresser votre règlement à : Société Narek (Achkhar) - 6, cité du Wauxhall, 75010 Paris

Panorama de la littérature et de la musique arménienne du XIXe siècle

Kristapor Kara-Mourza (1853-1902)

Le propagandiste de la musique arménienne

Un concert historique. Vendredi 15 mars 1885, Théâtre Artsrouni de Tiflis. L'affiche de la soirée annonce un événement : « **Le premier concert d'un chœur à 4 voix.** » Le programme présente des œuvres d'auteurs arméniens. En ouverture *Le Chant de l'Italienne* d'un certain Goms Emmanuel... Sur scène, un chœur masculin de 15 personnes, habillé en

costume traditionnel arménien, dirigé par un inconnu : **Kara-Mourza**, jeune musicien installé à Tiflis trois ans auparavant... Le succès de ce concert sera tel que les biographes parleront d'un véritable choc pour le public, transformant cette journée en fête nationale !

Kara-Mourza (Khatchadour Markari ou Markarian) est né à Karasoubazar (Crimée) le 2 mars 1853 (encyclopédie arménienne) ou le 15 janvier 1854 (biographie de Roupen Terlemezian (Vienne 1925) Ses parents, catholiques, n'étaient pas aisés, mais la maison était ouverte aux artistes et acteurs. Dans la ville,

se trouvait une école tenue par les Pères Mekhitaristes et durant cette période un grand mouvement culturel se développa, sous l'impulsion de l'évêque Vartanès Bédourian avec le soutien de la famille Nalbandian.

Kara-Mourza dès l'âge de 8 ans reçoit les conseils du musicien Garabed

Khanpégui qui participe à son éducation musicale et lui enseigne le piano. Malgré une formation musicale limitée, l'adolescent s'obstine à devenir musicien.

Musicien-missionnaire

Très tôt, Kara-Mourza donne des leçons de musique pour survivre et rencontre de nombreuses difficultés à imposer ses idées musicales : la diffusion de la musique arménienne populaire et sacrée à travers des arrangements polyphoniques (à plusieurs voix), et la création de chœurs, partout où vivent des arméniens. Il décide de partir pour Tiflis, capitale culturelle du Caucase. Beaucoup de personnes lui déconseillent de poursuivre ses idées. Les religieux considèrent de leur côté qu'arranger la musique religieuse monodique pour chœur est un sacrilège.

A Tiflis, il est en contact avec Krikor Arzrouni, Raffi, Bedros Atamian qui l'encouragent dans ses idées. Il fait des annonces par la presse pour son projet de constitution d'un chœur, sans grand succès... il aurait renoncé sans l'appui de ses amis. Le succès de son concert de 1885 ne doit pas faire oublier qu'il lui aura fallu 3 ans pour réunir 15 choristes !

Missionnaire de la musique arménienne, Kara-Mourza commence à réaliser son projet musical et réussit, partout où il se rend, à constituer très rapidement des chœurs, éveille chez les jeunes le goût de la musique arménienne et commence à former des disciples qui, à leur tour, vont diriger de nouveaux groupes. Pour composer ses chants, il utilise les textes des grands poètes arméniens, ce qui contribue à leur diffusion.

En 1887, le jeune homme se rend à Constantinople pour étudier la tradition de musique religieuse du Patriarcat. Durant son séjour il rencontre Khrimian Hayrig, qui l'encourage dans sa mission. Alichan lui dit : « *Si les œuvres artistiques manquent de fougue, elles perdent leur vivacité* »

De retour à Bakou, Kara-Mourza fait chanter son arrangement de la *Messe* en version chorale, aussitôt interdite par l'archevêque Mesrop ! Au même moment, il reçoit une invitation à se rendre à Nor-Nakhitchevan mais refuse, car il a décidé d'écrire un opéra *Chouchane*.

Le rêve brisé

En 1892, c'est la consécration, Kara-Mourza reçoit une invitation du directeur du collège Kévorkian, l'évêque Aristakès Kévorkian à se rendre à Etchmiadzine

A peine arrivé, Kara-Mourza donne des leçons, forme une chorale assez importante. Son but à Etchmiadzine ?

- former des professeurs de solfège,
- préparer des chefs de chœur pour faire chanter la messe en quatuor et d'autres chants,
- s'occuper des élèves doués et les aider à se parfaire,
- former à l'intérieur du Djémaran deux groupes instrumentaux supérieurs et secondaires,
- faire imprimer des cahiers de solfège en notation arménienne.

Ainsi, grâce à Kara-Mourza, St Etchmiadzine commence à se familiariser avec le chant à quatre voix. La joie mystique que ressentent les fidèles la première fois que la messe est chantée, se communique facilement et bientôt beaucoup de pèlerins viennent l'écouter...

Khrimian Hayrig, récemment nommé Catholicos, arrivé à Etchmiadzine, reçoit chaleureusement Kara-Mourza et le remercie d'avoir fait chanter la messe à quatre voix. Malgré cela, le musicien ne peut continuer sa mission.

Hovannès Saratélian, adjoint du directeur, affirme qu'un jour, le Catholicos Khrimian Hayrig lui ayant demandé quel chant on avait introduit au Djémaran, l'évêque qui se tenait à ses côtés répondit d'un air moqueur « *que c'était une musique telle que les élèves du Djémaran après avoir terminé leurs études, retournant chez eux, vendraient leurs outils agricoles pour acheter des instru-*

ments ». A ces mots, le Catholicos mit fin immédiatement à la fonction de Kara-Mourza...

Le musicien reprend sa vie errante, de ville en ville, de village en village, comme toujours, confronté à des difficultés financières. Malgré cela, il poursuit sa tâche avec une volonté farouche ! A Chouchi en 1894 et Bakou en 1895, il présente le drame *Archak II* de K. Kalfayan avec chœur et orchestre.

1898, le compositeur se rend à Moscou pour faire connaître la musique arménienne, publier ses œuvres et présenter son opéra dont le thème est la lutte des Arméniens pour la liberté. Pendant les répétitions avec le chœur du collège Lazarian, il est arrêté et exilé à Pétrovsk pour avoir participé à des réunions avec des étudiants révolutionnaires. En 1901, Kara-Mourza se fixe à Tiflis, enseigne et collabore à des périodiques arméniens.

Le 27 mars 1902, il meurt, emporté par une maladie subite, après une vie de lutte et de souffrances.

Un héritage considérable

Depuis son premier concert de 1885, Kara-Mourza a créé 90 chorales dans 47 villes, donné 248 concerts, réunissant plus de 6 000 personnes. Il a écrit ou harmonisé 320 chants. Sa grandeur vient de ce qu'il a donné de l'élan à la musique religieuse, propagé le chant populaire et la musique à plusieurs voix, et imposé la mixité des chœurs.

Kara-Mourza a connu une très grande popularité au moment où la littérature entrainait dans une période nouvelle avec un essor remarquable. A l'époque de Raffi, Kamar Katiba, les messagers de la révolution arménienne, il a joué un rôle de propagandiste de et par la musique arménienne et ouvert la voie à ses successeurs, Komitas et Krikor Sunni. Une partie seulement de son œuvre a été conservée.

Laissons au grand musicologue Robert Atayan la conclusion sur son héritage culturel : « *Kara-Mourza a laissé un héritage considérable. Il a intégré la pluralité des voix dans la musique arménienne. Ses œuvres pour chorale a capella ont joué un rôle important dans l'élaboration de la langue musicale populaire et ont contribué à la fondation de l'école des compositeurs arméniens.* »

Alexandre Siranossian ◀

